

Adam Starzyk
Uniwersytet Wrocławski

Relacje węgiersko-słowackie w kontekście węgierskiej mniejszości narodowej

DOI: 10.19195/1643-0328.24.12

Słowa kluczowe: Węgry, Słowacja, relacje, mniejszości narodowe

Wprowadzenie

Po 2010 r. można zaobserwować w Polsce wzrost zainteresowania polityką Węgier. Jest to spowodowane wieloma czynnikami. Jednym z najważniejszych jest wyborczy sukces koalicji Związku Młodych Demokratów — Węgierskiej Partii Obywatelskiej (Fidesz) oraz Chrześcijańsko-Demokratycznej Partii Ludowej (KDNP), powtórzony w roku 2014. Do tego dochodzi polityka rządu od zwycięstwa wyborczego w 2010 r. związana z wprowadzeniem licznych, często kontrowersyjnych ustaw, na czele z konstytucją. Z uwagą obserwowano konflikt na linii UE–Węgry i jego efekty dla polityki wewnętrznej i zagranicznej Budapesztu. Stał się on jednym z powodów redefinicji determinantów węgierskiej polityki zagranicznej, na temat której powstało już wiele publikacji. Często brak w nich jednak ujęcia przyczynowo-skutkowego, oparcia ich o priorytety, które kształtowały węgierską politykę zagraniczną po 1989 r. Niniejszy artykuł traktuje o jednym z tych celów — ochronie węgierskich mniejszości narodowych, która ze względu na politykę prowadzoną przez kolejne węgierskie rządy wpłynęła na relacje tego kraju z państwami ościennymi, szczególnie zaś ze Słowacją czy choćby Rumunią. Celem tego artykułu, oprócz przedstawienia wspomnianych w temacie relacji, jest próba udowodnienia tezy o upolitycznieniu kwestii węgierskiej mniejszości narodowej w państwach ościennych. Ułatwi to z pewnością odpowiedź na pytanie, w jakich okolicznościach następowało nasilenie działań w kontekście węgierskiej mniejszości ze strony węgierskiego rządu oraz co powodowało politykę antywęgierską (w stosunku do tychże mniejszości) ze strony rządu w Bratysławie.

Trzy priorytety węgierskiej polityki zagranicznej

W wyniku wyborów otwierających na Węgrzech w 1990 r. zwyciężyło Węgierskie Forum Demokratyczne, jednakże liczba uzyskanych mandatów spowodowała konieczność utworzenia koalicji z Niezależną Partią Drobnych Właścicieli oraz KDNP¹. Nowo utworzona władza, wedle zapowiedzi premiera Józsefa Antalla, miała skupić się na kwestiach wolności, narodu, odbudowy gospodarczej oraz integracji z Europą². Dużym wyzwaniem dla pierwszego pokomunistycznego rządu było zarówno odnalezienie się w nowej przestrzeni geopolitycznej po upadku ZSRR, jak również sygnały dotyczące niepewnej przyszłości Jugosławii oraz w mniejszym stopniu Czechosłowacji³. Było to tak istotne, ponieważ na południu dzisiejszej Słowacji oraz na terenach Wojwodiny znajdowały się (również obecnie) duże skupiska członków mniejszości węgierskiej — istniała zatem realna obawa o ich status. Antall wyznaczył dla MSZ swojego rządu trzy priorytety, które, co warto zaznaczyć, stanowiły również wyznacznik działań kolejnych rządów — z uwzględnieniem zmian związanych z odmienną gradacją wspomnianych priorytetów. Zaliczyć do nich należy dążenie do integracji z państwami i strukturami zachodnimi, dobre stosunki z krajami ościennymi oraz dbałość o los Węgrów żyjących poza granicami państwa⁴. O ile w wypadku dwóch pierwszych kwestii można mówić o punktach wspólnych, o tyle istniało ryzyko, że podnoszenie kwestii związanych z mniejszością węgierską w krajach sąsiednich spowoduje pogorszenie relacji między tymi państwami a Budapesztem. Obecność dużej grupy mniejszości węgierskiej w Słowacji stanowiła sytuację konfliktogenną i okazała się zadrą w stosunkach bilateralnych, co jednocześnie implikowało problemy w ramach współpracy zarówno regionalnej, jak i na szczeblu europejskim — wiadomym było, że prócz Węgier przynajmniej część państw pokomunistycznych będzie dążyć do integracji z Europą Zachodnią. V. Havel, L. Wałęsa i J. Antall uznali, że łatwiejszą drogą ku temu celowi będzie koordynacja polityki państw. Szczyt przywódców Czechosłowacji, Polski i Węgier w Wyszehradzie, który odbywał się 12–15 lutego 1991 r., stanowił początek nieformalnego zrzeszenia tychże państw pod postacią Trójkąta Wyszehradzkiego⁵. Współpraca przyniosła zamierzony efekt już pod koniec tegoż roku, kiedy to wspomniane kraje stały się członkami stowarzyszonymi ze Wspólnotą Europejską⁶. Jednocześnie wpływ na współpracę miały relacje jej członków — Antall bardzo uwypuklał problem węgierskiej mniejszości, wskazując, że wspieranie jej jest moralnym obowiązkiem rządu, który powinien przedkładać dbałość o dobro Węgrów w krajach ościennych nad relacje z sąsiadami i Zachodem⁷. Widać to szczegó-

¹ B. Góralczyk, *Węgierski pakiet*, Warszawa 2000, s. 130.

² *Ibidem*, s. 132.

³ J. Maruszański, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1991” 1, 1992, s. 86.

⁴ B. Góralczyk, *op. cit.*, s. 232.

⁵ Po aksamitnej rewolucji i pojawieniu się Czech oraz Słowacji Trójkąt Wyszehradzki zmienia się w Grupę Wyszehradzką.

⁶ *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2004, s. 127.

⁷ L. Benda, *System partyjny Węgier*, [w:] *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*, red. A. Antoszewski *et al.*, Wrocław 2003, s. 80.

nie po stosunkach słowacko-węgierskich, które już od początku *aksamitnej rewolucji* nie kształtowały się poprawnie. Problemem stała się choćby kwestia ustawy zasadniczej Republiki Słowacji i polityki narodowościowej przyszłego państwa — konflikt między parlamentarzystami węgierskiego pochodzenia a rządem V. Mečiara był uważnie obserwowany przez rząd w Budapeszcie⁸. Rok 1992 to również powrót strony słowackiej do realizacji inwestycji rozpoczętej na bazie umowy z 1977 r. — budowy tamy Gabčíkovo-Nagymaros — co wywołało liczne protesty strony węgierskiej i spowodowało przeniesienie problemu na forum instytucji europejskich⁹. Relacje między państwami pogorszyło jeszcze wystąpienie ministra spraw zagranicznych Węgier — G. Jeszenskyego, który wydał 30 lipca 1992 r. oświadczenie wzywające rząd Słowacji do przyznania autonomii członkom mniejszości węgierskiej¹⁰.

Rok 1993 wyraźnie podzielił Słowację i Węgry, głównie w aspekcie integracyjnym — Węgry dążyły do statusu pełnego członkostwa w rodzącej się UE czy EFTA, zaczynały odgrywać większą rolę w ramach ONZ, objęły przewodnictwo w ramach KBWE oraz ISE¹¹. Powodzenie w Europie rząd w Budapeszcie wykorzystywał do promowania innego z priorytetowych celów — ochrony swoich mniejszości w państwach sąsiednich. Problem ten był mocno akcentowany przez rząd Antalla, który podkreślał konieczność wprowadzenia odpowiednich regulacji, w tym również możliwość autonomii¹², co spowodowało jednak pogorszenie stosunków z Rumunią czy — i tak już złych — ze Słowacją. Węgry prowadziły swoją politykę wymuszania liberalnych regulacji w zakresie mniejszości nie tylko poprzez interwencję na forum europejskim, lecz również poprzez nieformalny nacisk — 7 lipca 1993 r. węgierski parlament przyjął ustawę nr LXXVII o prawach mniejszości narodowych, określoną jako niezwykle kompleksową¹³. Z jednej strony bowiem gwarantowała szerokie uprawnienia mniejszościom narodowym na Węgrzech, z drugiej zaś jednym z jej pośrednich celów miała być presja na państwa ościenne, by i te wprowadziły podobne rozwiązania prawne. Antall, a po jego śmierci P. Boross, przedkładał interes członków węgierskich mniejszości narodowych nad kwestie stosunków międzypaństwowych. Według K. Sobolewskiej-Myślik *de facto* uzależniał możliwość współpracy z sąsiadami od tego, jak traktują mniejszość węgierską¹⁴. Efektem takiego podejścia do polityki były choćby problemy, jakie Węgry stworzyły Słowacji w jej dążeniu do członkostwa w Radzie Europy¹⁵.

⁸ R. Morawiec, *Czechosłowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1992”, 2, 1994, s. 83.

⁹ R. Morawiec, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1992”, 2, 1994, s. 195.

¹⁰ J. Kochanowski, *Węgry. Od ugody do ugody 1876–1990*, Warszawa 1997, s. 199.

¹¹ R. Morawiec, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1993”, 3, 1995, s. 185–186.

¹² *Ibidem*.

¹³ M. Szczepaniak, *Polityka mniejszościowa Węgier i jej wpływ na status mniejszości węgierskiej w państwach sąsiedzkich*, [w:] *Konflikty etniczne: źródła — typy — sposoby rozstrzygnięcia. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Zakład Etnologii Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, 5-7 grudnia 1994 r.*, red. I. Kabzińska-Stawarz, S. Szykiewicz, Warszawa 1996, s. 138.

¹⁴ K. Sobolewska-Myślik, *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej po 1989 roku*, Kraków 1999, s. 84.

¹⁵ R. Morawiec, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1993”, 3, 1995, s. 155.

Krytyka zbyt daleko idącego zainteresowania losami mniejszości węgierskiej płynęła nie tylko z państw ościennych, lecz również ze środowisk opozycyjnych, szczególnie zaś Węgierskiej Partii Socjalistycznej (MSzP), która zwyciężyła wybory w 1994 r. Partia ta utworzyła rząd koalicyjny ze Związkiem Wolnych Demokratów (SzDSz), a na jego czele stanął Gyula Horn, który podtrzymał zasadność priorytetów MSZ przyjętych przez pierwszy pokomunistyczny rząd Węgier, jednak za główny cel uznał integrację europejską i poprawę stosunków z sąsiadami, nawet kosztem zliberalizowania stanowiska względem węgierskiej diaspory¹⁶. W roku wyborczego sukcesu socjalistów jednak to ustępujący minister G. Jeszensky zapisał się na kartach węgierskiej dyplomacji: złożył formalny wniosek o członkostwo w UE i wprowadził Węgry do programu „Partnerstwo dla pokoju”¹⁷, co stanowiło miłowy krok w kierunku akcesji do struktur NATO. Warto wspomnieć, że pierwsze miesiące rządów koalicji MSzP–SzDSz okazały się balansowaniem między Rosją a NATO, co spowodowane było dążeniem do swoistych nieformalnych konsultacji Horna z Moskwą na temat członkostwa jego kraju w strukturach Paktu¹⁸. Nowy rząd Węgier rozpoczął ofensywę dyplomatyczną, która skutkowała wzmożonymi kontaktami z państwami powstałymi po rozpadzie ZSRR, państwami UE czy członkami V4, choć w wypadku Słowacji nie udało się realnie wpłynąć na poprawę stosunków¹⁹. Wydawało się, że układ o dobrym sąsiedztwie i przyjacielskiej współpracy podpisany przez te państwa w 1995 r. poprawi relacje między nimi, jednakże wpływ SNS (Słowackiej Partii Narodowej) będącej w koalicji rządowej w Słowacji był na tyle znaczący, że spowodował ratyfikowanie układu dopiero rok później, podczas gdy Budapeszt uczynił to już po 3 miesiącach²⁰. W międzyczasie doszło w Słowacji do wydarzeń, które znacząco pogorszyły relacje na linii Bratysława–Budapeszt. W kwietniu 1995 r. słowacki parlament uchwalił możliwość między innymi powoływania i odwoływania dyrektorów szkół węgierskojęzycznych, co w połączeniu z piastowaniem stanowiska ministra edukacji narodowej przez członka nacjonalistycznej SNS spowodowało zwolnienie w ciągu pierwszego miesiąca czterech dyrektorów takich szkół²¹. W tym samym roku rząd V. Mečiara przyjął kontrowersyjną ustawę językową, która promowała język słowacki kosztem ograniczenia praw mniejszości narodowych²². Głównym problemem stał się brak możliwości korzystania z języka mniejszości w kontaktach urzędowych w gminach, w których odsetek jej przedstawicieli nie był większy niż 20%²³. Ustawa godziła nie tylko w podpisany układ

¹⁶ L.J. Kiss, *Naród, mniejszość i integracja. Polityka zagraniczna Węgier 1990–1999*, „Przegląd Zachodni” 2000, z. 3, s. 18–19.

¹⁷ J. Maruszański, R. Wasilewska, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1994–1995”, 4–5, 1997, s. 273.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, s. 273–275.

²⁰ R. Wasilewska, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1996”, 6, 1999, s. 193.

²¹ R. Morawiec, A. Gogolewska, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1994–1995”, 4–5, 1997, s. 223–224.

²² M. Jarecki, *Węgrzy na Słowacji i w krajach sąsiednich*, <http://www.psz.pl/117-polityka/maciej-jarecki-wegrzy-na-slowacji-i-w-krajach-sasiednich> (dostęp: 9 lutego 2017).

²³ Raport Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, *First report on Slovakia (15 June 1998)*, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/slovakia/slovakia_cbc_EN.asp, s. 6–7 (dostęp: 7 lutego 2017).

słowacko-węgierski, ale również w europejskie normy praw człowieka. Tak ostro retoryka wymierzona w mniejszości w Słowacji odbiła się echem w Europie, co było jednym z elementów wyhamowania procesu integracji europejskiej Słowacji i rozwoju demokratycznego systemu w tym kraju²⁴. Wstrzymano również prace V4²⁵.

Rok 1996 nie przyniósł zasadniczych zmian w polityce Węgier. Państwo stawiało kolejne kroki w kierunku integracji z Zachodem i starało się poprawiać stosunki z sąsiadami (m.in. umowa z Rumunią), zwracając jednocześnie uwagę na problem swoich mniejszości²⁶. Przykładem była tu próba normalizacji stosunków ze Słowacją, która miała mieć przełożenie na mniejszości. Do spotkania premierów obu państw doszło w połowie 1997 r., jednak nie przełożyło się ono na poprawę relacji, a wręcz pogorszyło sytuację po wydanym przez G. Horna memorandum²⁷. Pozytywną wiadomością z perspektywy obserwatora była zapewne informacja o werdykcie Międzynarodowego Trybunału w Hadze z września 1997 r., dotycząca sporu o wspomnianą już tamę, w którym to Trybunał uznał oba kraje za częściowo winne i nakazał wspólne odszkodowania²⁸. Warto nadmienić, że konflikt toczył się nadal i po dziś dzień nie został ostatecznie rozwiązany, choć temat nie jest już poruszany z taką intensywnością²⁹. O ile więc relacje z północnym sąsiadem nadal były napięte, o tyle polityka Węgier wobec kwestii zbliżenia z zachodnimi strukturami przyniosła efekt w kolejnym roku. Kraj ten jako pierwszy w regionie został zaproszony do negocjacji związanych z przystąpieniem do NATO i UE³⁰.

Znaczącą zmianę, również w stosunkach słowacko-węgierskich, przyniosły wybory parlamentarne w tych państwach w 1998 r. Na Węgrzech zwyciężył Fidesz, który zmienił akcenty w polityce zagranicznej. Powrócono do koncepcji Antalla — uzależnienia współpracy z sąsiadami od sposobu traktowania węgierskiej mniejszości. Z kolei nowy, antymečiarowski rząd w Bratysławie wydawał się odpowiedni do naprawy wspomnianych relacji. W jego skład weszła tzw. błękitna koalicja na czele z premierem M. Dzurindą, Partia Lewicy Demokratycznej, Partia Porozumienia Obywatelskiego oraz, co ważniejsze z perspektywy węgierskiej mniejszości i relacji z Budapesztem, Partia Koalicji Węgierskiej (SMK)³¹. W takich warunkach wznowiona miała zostać również współpraca w ramach V4 — jesienią 1998 r. rozpoczęto wstępne rozmowy dotyczące powrotu do tej formuły³².

Z perspektywy Węgier rok 1999 okazał się niezwykle ważny w związku z przyjętymi priorytetami polityki zagranicznej. Państwo zostało przyjęte do struktur NATO. Jedno-

²⁴ M. Cichosz, *Gabinety na Słowacji po 1990 roku*, [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, red. E. Pałka, Wrocław 2010, s. 139.

²⁵ R. Wasilewska, *op. cit.*, s. 193.

²⁶ R. Wasilewska, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1996”, 6, 1999, s. 235–238.

²⁷ S. Wojciechowski, *Problem mniejszości węgierskiej w Europie Środkowo-Wschodniej*, „Sprawy Narodowościowe” 2001, s. 72.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Hydroelektrownia Gabčíkovo-Nagymaros*, http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=346&Itemid=27&limit=1&limitstart=0 (dostęp: 10 lutego 2017).

³⁰ B. Góralczyk, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1997–1998”, 7–8, 2000, s. 241.

³¹ M. Cichosz, *op. cit.*, s. 140.

³² B. Góralczyk, *Węgry*, s. 242.

cześniej był to egzamin dla Budapesztu z uwagi na trwającą wojnę w Kosowie. Węgry nie wsparły Sojuszu bezpośrednio, argumentując to możliwością bratobójczej walki po obu stronach konfliktów osób węgierskiego pochodzenia³³, ale udostępniły lotnisko, z którego startowały samoloty bombardujące tereny walk³⁴. Zarówno wznowienie współpracy w ramach V4, jak i proces integracji z UE przebiegały w sposób więcej niż poprawny — Węgry zbierały pochlebne recenzje w licznych raportach³⁵. Również sytuacja Węgrów w Słowacji ulegała poprawie, a perspektywa najbliższych lat zapowiadała się obiecująco. Przykładem może być wspomniany udział SMK w koalicji rządowej czy fakt, że Słowacja stała się stroną Konwencji Ramowej o Ochronie Mniejszości Narodowych³⁶. Rząd Dzurindy podjął liczne kroki w celu poprawy wizerunku państwa poprzez zabiegi i spotkania dyplomatyczne, co zaowocowało pozytywnymi opiniami Zachodu³⁷, lecz także stanowiło gwarant poprawy statusu mniejszości węgierskiej i relacji z Węgrami. Współpraca między omawianymi państwami układała się zatem co najmniej poprawnie, jednak lata 2000–2001 zmieniły tę optykę. Wtedy to premier Orbán podjął temat dekretów Beneša, żądając ich uchylecia przez stronę słowacką³⁸. Jednocześnie węgierski parlament przyjął ustawę nr LXII³⁹ (tzw. *Karta Węgry*), która przewidywała liczne przywileje dla członków mniejszości węgierskiej w państwach ościennych⁴⁰. Konflikt udało się zażegnać dopiero po dwóch latach, już po zmianie rządu na Węgrzech oraz po licznych konsultacjach z europejskimi organizacjami⁴¹. Ocieplanie stosunków między państwami od 2003 r. — już po przejściu władzy na Węgrzech przez MSzP — uwidoczniło się poprzez liczne inicjatywy, w tym również symboliczne, jak otwarcie uniwersytetu w Komárnii — mieście (regionie) zdominowanym przez osoby węgierskiego pochodzenia⁴². Jest to jednocześnie jedyny węgierskojęzyczny uniwersytet w Słowacji. Do innych działań zaliczyć można podpisanie przez oba państwa umowy o współpracy w dziedzinie kultury, oświaty, nauki, sportu i młodzieży⁴³ czy ponowne mianowanie (po dwuletniej przerwie) ambasadora Słowacji w Budapeszcie⁴⁴. Z kolei na arenie międzynarodowej do sukcesów obu państw zaliczyć można przyjęcie w poczet członków UE.

³³ B. Góralczyk, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1999”, 2001, s. 215.

³⁴ L.J. Kiss, *op. cit.*, s. 23–24.

³⁵ B. Góralczyk, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1999”, s. 215–216.

³⁶ E. Pałka, *Problematyka mniejszości narodowych na Słowacji*, [w:] *Współczesna Słowacja...*, s. 216.

³⁷ P. Bajda, *Polityka zagraniczna Słowacji*, [w:] *Współczesna Słowacja...*, s. 269–271.

³⁸ P. Ukielski, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2001–2002” 11–12, 2004, s. 221.

³⁹ P. Sula, *Mniejszość węgierska w stosunkach słowacko-węgierskich po 1989 roku*, [w:] *Współczesna Słowacja...*, s. 286.

⁴⁰ L. Węgrzyn-Odzioba, *Sytuacja mniejszości węgierskiej w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Przypadek węgierskiej mniejszości na Słowacji*, [w:] *Mniejszości narodowe w państwach Unii Europejskiej. Stan prawny i faktyczny*, red. E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, Lublin 2013, s. 117.

⁴¹ P. Sula, *op. cit.*, s. 288–289.

⁴² P. Bajda, *Miejsce mniejszości węgierskiej na słowackiej scenie politycznej*, [w:] *Mniejszości narodowe w państwach Unii Europejskiej...*, s. 130–131.

⁴³ G. Janusz, *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Lublin 2011, s. 552–553.

⁴⁴ P. Ukielski, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2004” 14, 2007, s. 256.

Redefinicja celów polityki zagranicznej

Wejście Węgier do struktur NATO i UE spowodowało konieczność modyfikacji celów polityki zagranicznej. Jednocześnie rok 2005 wykazał, że poprawa relacji słowacko-węgierskich była krótkotrwała. Co więcej, przez najbliższe lata trwał okres największego napięcia w relacjach między tymi państwami po 1989 r. W styczniu 2005 r. ukazał się węgierski *Program narodowej odpowiedzialności*, który przywoływał u obserwatorów skojarzenia z *Kartą Węgry*⁴⁵. Jednocześnie ponownie poruszano kwestię dekretów Beneša⁴⁶. Premier F. Gyurcsány aktywnie działał na arenie międzynarodowej — odbywał liczne wizyty, starał się być w centrum wydarzeń nie tylko w Europie Zachodniej, ale również w kontaktach z Rosją i państwami Bliskiego i Dalekiego Wschodu⁴⁷. W kontekście zmodyfikowanych celów polityki zagranicznej jednym z priorytetów stało się uznanie państwa przez społeczność międzynarodową za wiarygodnego partnera. Coraz głośniej podnoszono temat polityki energetycznej. Węgry nadal mocno podkreślały rolę, jaką do odegrania ma V4, jednak polityka nowej koalicji w Słowacji (Smer–HZDS–SNS) czy wypowiedzi członków i lidera SNS — J. Sloty⁴⁸ doprowadziły do wspomnianego już napięcia na linii Bratysława–Budapeszt. Jednocześnie na Węgrzech coraz większe poparcie uzyskiwała partia o podobnym do SNS profilu — Jobbik. O skali problemu niech świadczy fakt, że zarówno w Internecie, jak i na ulicach słowackich i węgierskich miast dochodziło do wielu incydentów⁴⁹. Premierzy obu państw spotkali się ponownie w 2008 r., jednak nie przyniosło to poprawy relacji⁵⁰.

W 2009 r. na Węgrzech mocno już odczuwano efekty kryzysu finansowego, toteż priorytetem rządu stało się przede wszystkim przyciągnięcie zagranicznego kapitału. Było to utrudnione z powodu dużego zadłużenia państwa, spowodowanego działalnością poprzednich rządów, co z kolei wpływało na fakt, że firmy nie były skore do inwestowania na Węgrzech⁵¹. Inną palącą kwestią, w kontekście dwóch projektów: Nabucco i South Stream, była polityka energetyczna⁵², a jednocześnie eskalacja dyplomatycznego konfliktu ze Słowacją. Punktem zapalnym stało się przyjęcie kolejnej nowelizacji ustawy językowej przez rząd Fico, która wzorem tej z 1995 r. była niezwykle restrykcyjna

⁴⁵ P. Ukielski, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2005” 15, 2008, s. 242–243.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 243.

⁴⁷ A. Körmendy, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2005” 15, 2008, s. 284–285.

⁴⁸ P. Bajda, *Polityka zagraniczna Słowacji...*, s. 275; P. Bajda, *Miejsce mniejszości węgierskiej...*, s. 131; G. Pakowski, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2007” 17, 2009, s. 346; P. Ukielski, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2008” 18, 2010, s. 353; A. Niewiadomski, *Nacjonalista znieważa świętego Stefana*, <http://www.rp.pl/artykul/135408.html> (dostęp: 15 lutego 2017).

⁴⁹ P. Ukielski, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2006” 16, 2009, s. 265; P. Bajda, *Polityka zagraniczna Słowacji...*, s. 276; M. Jurinova, *Police: Hedviga lied*, <http://spectator.sme.sk/articles/view/24629> (dostęp: 17 lutego 2017).

⁵⁰ P. Ukielski, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2008” 18, 2010, s. 354.

⁵¹ Agencja ratingowa Standard & Poor’s przyznała Węgom ocenę BBB (średnie ryzyko), negatywne oceny zapowiadały też dwie inne agencje — Fitch i Moody’s; M. Kuk, *Polska nie traci wiarygodności*, <http://www.rp.pl/artykul/271856.html?print=tak&p=0> (dostęp: 17 lutego 2017).

⁵² P. Ukielski, *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2008” 18, 2010, s. 353–354.

dla mniejszości narodowych⁵³. Szeroko komentowane było zatrzymanie (notą dyplomatyczną) wizyty prezydenta Węgier — L. Sólyoma, którą planował odbyć w związku z odsłonięciem pomnika św. Stefana w Komárnies⁵⁴. Impas próbowali przełamać premierzy Fico i Bajnai⁵⁵ — mimo braku realnego przełożenia na relacje międzypaństwowe spotkanie stanowiło wartość samą w sobie⁵⁶.

Nowa dekada zmieniła wiele zarówno w relacjach Bratysława–Budapeszt, jak i w samej polityce Węgier. Podstawową kwestią była wymiana elit rządzących w obu krajach. W Bratysławie, mimo zwycięstwa Smer, rząd utworzyła SDKÚ-DS z premier I. Radičovą, która zaprosiła do koalicji trzy partie, w tym Most-Híd — partię odwołującą się do dialogu słowacko-węgierskiego, nastawioną (bardziej od SMK) na kooperację. Sytuacja wyglądała zatem na analogiczną względem roku 1998. Zarazem na Węgrzech koalicja Fidesz-KDNP uzyskała większość konstytucyjną. Nowy rząd rozpoczął ofensywę legislacyjną. Zmiany dotyczyły wielu aspektów. Z perspektywy niniejszej pracy duże znaczenie miały działania dotyczące mniejszości narodowych. W maju przyjęto nowelizację ustawy o obywatelstwie⁵⁷, która uprościła sposób jego nadawania, co odbiło się szerokim echem między innymi w Słowacji⁵⁸. Dodatkowo rząd Fidesz-KDNP przeforsował na przykład program wycieczek szkolnych na dawne tereny państwa, po sześciu latach wznowiono działalność Stałej Konferencji Węgierskiej, powołano Radę Węgierskiej Diaspory, utworzono internetowy Rejestr Narodowy, Instytut Badawczy Polityki Narodowej i tzw. Dom Węgierski jako swoistą bazę kulturalną⁵⁹. Duża aktywność w kontekście węgierskich mniejszości spowodowała, że nastawiony na współpracę z Budapesztem rząd Radičovoy krytykował poczynania Orbána.

Po 2012 r. udało się zażegnać wieloletni konflikt na linii Bratysława–Budapeszt, czego obrazem stał się szczyt słowacko-węgierski, na którym zapowiedziano nowe otwarcie w stosunkach między państwami⁶⁰. Poprawie uległa również współpraca w ramach V4⁶¹. Powodów należy szukać w obu państwach. Węgry mocno odczuły efekty kryzysu finansowego, dlatego podstawową kwestią dla rządu stało się ratowanie węgierskiej gospodarki. Z kolei w Słowacji powstał kryzys koalicyjny, wywołany między innymi tzw. aferą Goryla⁶² czy też przede wszystkim głosowaniem w parlamencie nad pakietem ra-

⁵³ L. Węgrzyn-Odzioba, *op. cit.*, s. 115.

⁵⁴ L. Palata, *Coraz gorzej między Węgrami i Słowakami*, „Gazeta Wyborcza” 2009, nr 197, s. 11; w artykule pojawił się błąd: autor stwierdził, że pomnik miał przedstawiać św. Szczepana.

⁵⁵ Zastąpił on F. Gyurcsány w związku z konstruktywnym wotum nieufności dla jego rządu.

⁵⁶ G. Pakowski, *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2009” 19, 2012, s. 356.

⁵⁷ Z. Semjén, *Węgierska polityka narodowa i Węgrzy żyjący poza granicami kraju*, przeł. M. Słomska, [w:] *Węgry. Co tam się dzieje*, red. G. Górny, Warszawa 2013, s. 246.

⁵⁸ I. Janke, *Napastnik. Opowieść o Viktorze Orbánie*, Warszawa 2012, s. 240.

⁵⁹ Z. Semjén, *op. cit.*, s. 248–253.

⁶⁰ G. Górny, *Po szczycie Viktor Orban–Robert Fico. Nowe otwarcie w stosunkach węgiersko-słowackich*, wpolityce.pl/polityka/161125-po-szczycie-viktor-orban-robot-fico-nowe-otwarcie-w-stosunkach-węgiersko-słowackich (dostęp: 18 lutego 2017).

⁶¹ A. Sadecki, *Państwo stanu wyższej konieczności. Jak Orbán zmienił Węgry*, Warszawa 2014, s. 33–34.

⁶² *Afera „Goryla” w słowackiej polityce*, <http://www.cba.gov.pl/pl/newsy-serwisu-antykorup/1644,dok.html> (dostęp: 18 lutego 2017).

tunkowym dla strefy euro. Kryzys zakończył się rozpisaniem przedterminowych wyborów, w których zwyciężył Smer, uzyskując bezwzględną większość mandatów. Brak koalicjanta, szczególnie w postaci SNS, zapewne przyczynił się do odejścia od antywęgierskiej polityki ze strony R. Fico. Sytuacja ta spowodowała usunięcie podstawowych barier na drodze ku porozumieniu — problem mniejszości został niejako odsunięty na boczny tor. Poprawie relacji na linii Bratysława–Budapeszt sprzyjało również polityczne i gospodarcze zbliżenie do Rosji, którego obrazem stała się krytyka zbyt dużych sankcji unijnych nałożonych na Kreml w związku z sytuacją na Ukrainie czy też zbieżna polityka w sprawie kryzysu migracyjnego⁶³.

Podsumowanie

Stosunki węgiersko-słowackie były skomplikowane niemal od samego początku zmian wynikających z upadku ZSRR. Powodem jest istnienie dużej węgierskiej diaspory na terytorium tzw. Górnych Węgier, czyli dzisiejszej Słowacji. Relacje między wspomnianymi państwami były przede wszystkim mocno uzależnione od akcentowania w ich polityce kwestii mniejszościowych. Znamienny jest fakt, że gdy w Budapeszcie do władzy dochodzili socjaliści, którzy kładli większy nacisk na kwestię integracji i poprawy stosunków z państwami ościennymi, w słowackiej koalicji rządowej dominowały tendencje nacjonalistyczne. Tak było przy okazji rządów Gyuli Horna (w Słowacji rząd HZDS i m.in. SNS) czy po roku 2006, gdy w Słowacji rządziła koalicja Smer, HZDS i SNS. Jedynie w latach 2002–2006 istniała szansa na poprawę stosunków, co potwierdziło się przez pierwsze dwa lata — efektem była choćby wzmoczona współpraca na arenie międzynarodowej i finalizacja przyjęcia obu państw do struktur UE. Następnie jednak F. Gyurcsány zaczął odwoływać się do kwestii mniejszości węgierskiej, co jak wspomniano, rozpoczęło okres najgorszych relacji między Bratysławą a Budapesztem po 1989 r.

Dążenie do współpracy charakteryzowało słowackie rządy M. Dzurindy (1998–2006) i I. Radičovej (2010–2012), tym bardziej że w skład koalicji gabinetowej wchodziły partie węgierskiej mniejszości — SMK, a następnie Most-Híd, co implikowało łagodniejszy stosunek względem samych mniejszości. Do realnej, długotrwałej poprawy stosunków jednak nie doszło. Za taki stan rzeczy należy częściowo winić stronę węgierską, gdyż rządzący wówczas V. Orbán (1998–2002, po 2010) mocno akcentował drażliwą dla obu państw kwestię węgierskiej diaspory, a jego działania (*Karta Węgry*, ustawa o obywatelstwie, kwestia dekretów Beneša) często były wyraźnie krytykowane przez rząd w Bratysławie z uwagi między innymi na zbyt dużą eksterytorialność.

Reasumując, należy pokreślić, że relacje słowacko-węgierskie charakteryzuje swoista sinusoidalność. Tendencja ta paradoksalnie traci na znaczeniu po roku 2012, kiedy to do władzy w Słowacji doszedł R. Fico, a na Węgrzech od dwóch lat rządził V. Orbán, co mogło spowodować pogłębienie dyplomatycznego impasu między państwami. W wy-

⁶³ A. Starzyk, *Kryzys migracyjny a sytuacja partii prawicowych w Grupie Wyszehradzkiej w 2015 roku*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2016, nr 20, s. 114–118.

ku licznym zmiennym politycznym i gospodarczym doszło jednak do poprawy, a nie pogorszenia relacji. Wydaje się zatem, że kwestia mniejszości węgierskiej jest silnie upolityczniona. Na Węgrzech widać to chociażby po fakcie, że najbardziej sporna ustawa — *Karta Węgry* czy sprawy takie, jak dekrety Beneša, poruszane były w okresie kampanii wyborczej. Wynika to pewnie po części z chęci odebrania elektoratu węgierskim partiom nacjonalistycznym: Węgierskiej Partii Sprawiedliwości i Życia (MIÉP) czy Jobbikowi. Za przykład takiego upolitycznienia można też uznać fakt, że zainteresowanie losem mniejszości węgierskiej ze strony V. Orbána po części wpłynęło na jego poparcie w wyborach — po zmianie ordynacji wyborczej i wprowadzeniu możliwości głosowania w węgierskich wyborach parlamentarnych ze strony członków węgierskiej diaspory Fidesz (w koalicji z KDNP) uzyskał niemal 95,5% poparcia wśród głosów zza granicy. Po stronie słowackiej z kolei kwestię okresów politycznego ochłodzenia można wiązać z obecnością w koalicji rządzącej HZDS czy SNS, a więc ugrupowań nastawionych wówczas antywęgiersko. Dobrych relacji nie zmieniły również słowackie wybory parlamentarne, które miały miejsce w marcu 2016 r. Mimo utworzenia koalicji ze strony Smer i SNS, który zliberalizował swoją politykę, także w kwestii mniejszości węgierskiej, zaproszono SIEŤ⁶⁴ i przede wszystkim Most-Híd, co wskazało, że tematyka omawiana w niniejszej pracy nie będzie częścią polityki prowadzonej przez rząd. Potwierdza to również rzeczywistość powyborczych negocjacji — istniała szansa na powstanie szerokiej koalicji centroprawicowej, w której miało się znaleźć miejsce dla SIEŤ i Most-Híd, jednak partie te przyjęły zaproszenie Smer głównie z uwagi na większą stabilność przyszłego rządu — obawiały się bowiem przyspieszonych wyborów. Wszystkie koalicyjne partie uzgodniły, które tematy będą stanowić politykę rządu, a których nie będą poruszały, co dodatkowo wskazuje, że kwestia węgierskiej mniejszości narodowej na przestrzeni co najmniej 20 lat była w stosunkach między Bratysławą a Budapesztem wykorzystywana politycznie.

Bibliografia

- Afera „Goryla” w słowackiej polityce, <http://www.cba.gov.pl/pl/newsy-serwisu/antykorup/1644,dok.html>.
- Bajda P., *Miejsce mniejszości węgierskiej na słowackiej scenie politycznej*, [w:] *Mniejszości narodowe w państwach Unii Europejskiej. Stan prawny i faktyczny*, red. E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013.
- Bajda P., *Polityka zagraniczna Słowacji*, [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, red. E. Pałka, Oficyna Wydawnicza „Arboretum”, Wrocław 2010.
- Benda L., *System partyjny Węgier*, [w:] *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej*, red. A. Antoszewski, P. Fiala, R. Herbut, J. Sroka, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003.
- Cichosz M., *Gabinety na Słowacji po 1990 roku*, [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, red. E. Pałka, Oficyna Wydawnicza „Arboretum”, Wrocław 2010.
- Góralczyk B., *Węgierski pakiet*, Studio Wydawnicze Familia, Warszawa 2000.
- Góralczyk B., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1997–1998” 7–8, 2000.
- Góralczyk B., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1999” 9, 2001.

⁶⁴ Partia rozpadła się w 2017 r.

- Górny G., *Po szczycie Viktor Orban–Robert Fico. Nowe otwarcie w stosunkach węgiersko-słowackich*, wpolityce.pl/polityka/161125-po-szczycie-viktor-orban-robert-fico-nowe-otwarcie-w-stosunkach-węgiersko-słowackich.
- Hydroelektrownia Gabčíkovo-Nagymaros, http://www.budapest.infinity.waw.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=346&Itemid=27&limit=1&limitstart=0.
- Janke I., *Napastnik. Opowieść o Viktorze Orbánie*, Demart, Warszawa 2012.
- Janusz G., *Ochrona praw mniejszości narodowych w Europie*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011.
- Jarecki M., *Węgrzy na Słowacji i w krajach sąsiednich*, <http://www.psz.pl/117polityka/maciej-jarecki-węgrzy-na-słowacji-i-w-krajach-sasiednich>.
- Jurinova M., *Police: Hedviga lied*, <http://spectator.sme.sk/articles/view/24629>.
- Kiss L.J., *Naród, mniejszość i integracja. Polityka zagraniczna Węgier 1990–1999*, „Przegląd Zachodni” 2000, z. 3.
- Kochanowski J., *Węgry. Od ugody do ugody 1867–1990*, Trio, Warszawa 1997.
- Körmendy A., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2005” 15, 2008.
- Kuk M., *Polska nie traci wiarygodności*, <http://www.rp.pl/artykul/271856.html?print=tak&p=0>.
- Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, wyd. Atla 2, Wrocław 2004.
- Maruszański J., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1991” 1, 1992.
- Maruszański J., Wasilewska R., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1994–1995” 4–5, 1997.
- Morawiec R., *Czechosłowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1992” 2, 1994.
- Morawiec R., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1993” 3, 1995.
- Morawiec R., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1992” 3, 1994.
- Morawiec R., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1993” 3, 1995.
- Morawiec R., Gogolewska A., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1994–1995” 4–5, 1997.
- Niewiadomski A., *Nacjonalista znieważa świętego Stefana*, <http://www.rp.pl/artykul/135408.html>.
- Pakowski G., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2007” 17, 2009.
- Pakowski G., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2009” 19, 2012.
- Pałata L., *Coraz gorzej między Węgrami i Słowakami*, „Gazeta Wyborcza” 2009, nr 197.
- Pałka E., *Problematyka mniejszości narodowych na Słowacji*, [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, red. E. Pałka, Oficyna Wydawnicza „Arboretum”, Wrocław 2010.
- Raport Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, *First report on Slovakia (15 June 1998)*, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/slovakia/slovakia_cbc_EN.asp.
- Sadecki A., *Państwo wyższej konieczności. Jak Orbán zmienił Węgry*, Wydawnictwo OSW im. Marka Karpia, Warszawa 2014.
- Semjén Z., *Węgierska polityka narodowa i Węgrzy żyjący poza granicami kraju*, przeł. M. Słomska, [w:] *Węgry. Co tam się dzieje*, red. G. Górny, Fronda, Warszawa 2013.
- Sobolewska-Myślik K., *Partie i systemy partyjne Europy Środkowej po 1989 roku*, Księgarnia Akademicka, Kraków 1999.
- Starzyk A., *Kryzys migracyjny a sytuacja partii prawicowych w Grupie Wyszehradzkiej w 2015 roku*, „Wrocławskie Studia Politologiczne” 2016, nr 20.
- Sula P., *Mniejszość węgierska w stosunkach słowacko-węgierskich po 1989 r.*, [w:] *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, red. E. Pałka, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2010.
- Szczepaniak M., *Polityka mniejszościowa Węgier i jej wpływ na status mniejszości węgierskiej w państwach sąsiedzkich*, [w:] *Konflikty etniczne: źródła — typy — sposoby rozstrzygnięcia. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Zakład Etnologii Instytutu Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, 5–7 grudnia 1994 r.*, red. I. Kabzińska-Stawarz, S. Szykiewicz, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, Warszawa 1996.
- Ukielski P., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2001–2002” 11–12, 2004.
- Ukielski P., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2004” 14, 2007.
- Ukielski P., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2005” 15, 2008.

- Ukielski P., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2006” 16, 2009.
 Ukielski P., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 2008” 18, 2010.
 Wasilewska R., *Słowacja*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1996” 6, 1999.
 Wasilewska R., *Węgry*, „Europa Środkowo-Wschodnia 1996” 6, 1999.
 Węgrzyn-Odzioba L., *Sytuacja mniejszości węgierskiej w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Przypadek węgierskiej mniejszości na Słowacji*, [w:] *Mniejszości narodowe w państwach Unii Europejskiej. Stan prawny i faktyczny*, red. E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2013.
 Wojciechowski S., *Problem mniejszości węgierskiej w Europie Środkowo-Wschodniej*, „Sprawy Narodowościowe” 2001, z. 18.

Relations between Hungary and Slovakia in the context of Hungarian minority

Keywords: Hungary, Slovakia, relations, minorities

Summary

This article is about one of the priority aim of the Hungarian foreign policy from 1989 to 2012 — the interest of the Hungarian minority, which caused the situation of *sinusoidal relations* with Slovakia in almost 20 years. In one hand we had policy of the Victor Orban's government, targeted i.a. on the minority issue, and in the other hand, we had twice Slovak cabinet with party/parties wanted to limited the laws of the minorities. This problem shows us how one part of the policy can involve affect on the relations between countries. This is also a good base for interpret contemporary relations between Bratislava and Budapest, also in the context of cooperation with the Visegrad Group.